

**MULOQOT KOMPETENTLIGI TUSHUNCHASI VA UNING
MAZMUN-MOHİYATI**

Karimova Mohigul

Qo‘qon DPI magistranti

Annotatsiya. *Mazkur maqolada muloqot kompetentligining mazmuni va mohiyati, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, muloqot kompetentligining tarkibiy qismlari, nazariy asoslari va rivojlantirish yo'llari ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar. *Kompetentlik, muloqot kompetentligi, rivojlanish, nutq, barkamol avlod, munosabat, o'qituvchi.*

Аннотация. *В данной статье освещаются содержание и сущность коммуникативной компетентности, её место и значение в современной системе образования. Также рассматриваются структурные компоненты коммуникативной компетентности, теоретические основы и пути её развития.*

Ключевые слова. *Компетентность, коммуникативная компетентность, развитие, речь, зрелое поколение, отношение, педагог.*

Annotation. *This article highlights the essence and significance of communication competence, its role, and importance in the modern education system. Additionally, the structural components of communication competence, its theoretical foundations, and ways to develop it are examined.*

Keywords. *Competence, communication competence, development, speech, harmonious generation, attitude, teacher.*

Kirish.

Globalashuv jarayonida shaxsning samarali muloqotga qobiliyati uning jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi va madaniy integratsiyasi uchun muhim omil hisoblanadi. Ta'lim tizimi esa o'quvchilarni nafaqat bilimga ega bo'lishga, balki fikrlarni aniq va ravshan ifodalash, turli sharoitlarda muvaffaqiyatli muloqot

qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltiradi. Shu nuqtai nazardan, muloqot kompetentligini rivojlantirish masalasi ta'lim jarayonining dolzarb muammolaridan biridir. Hozirgi tezkor rivojlanayotgan jamiyatda shaxsning kommunikativ salohiyati uning ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyatining muhim ko'rsatkichi hisoblanadi. XXI asrda o'quvchilardan nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki turli kontekstlarda samarali muloqot qilish, o'z fikrini aniq ifodalash va jamoa bilan ishlash qobiliyatlari talab etilmoqda. Shu sababli, muloqot kompetentligini rivojlantirish masalasi ta'lim jarayonining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Muloqot kompetentligini tushunish uchun avvalo "muloqot" va "kompetentlik" tushunchalarini aniqlash zarur:

Muloqot: Ijtimoiy munosabatlar jarayonida axborot almashish, fikrlar va his-tuyg'ularni ifodalash vositasi sifatida namoyon bo'ladi.

Kompetentlik: Muayyan sohada bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lish hamda ularni hayotiy vaziyatlarda samarali qo'llash qobiliyati.

Muloqot kompetentligini shaxsning samarali axborot almashish, fikrlarni tushunarli va to'g'ri ifodalash, turli madaniy va ijtimoiy sharoitlarda moslashuvchan muloqot qilish qobiliyati sifatida ta'riflash mumkin.

Natija va muhokama. Muloqot kompetentligining mazmunini chuqurroq anglash uchun uning tarkibiy qismlarini ko'rib chiqamiz:

1. Til kompetentligi: Og'zaki va yozma nutqda aniqlik va tushunarlilik. Grammatika, so'z boyligi va nutq uslubining muvofiqligi.

2. Psixologik kompetentlik: Empatiya (boshqalarning hissiy holatini tushunish). Faol tinglash qobiliyati va ijobiy aloqa.

3. Ijtimoiy kompetentlik: Jamoada ishlash va hamkorlik qilish ko'nikmalari. Madaniyatlararo muloqot qobiliyati.

4. Strategik kompetentlik: Muloqotning maqsadini aniqlash va unga erishish yo'llarini belgilash. Muloqot kompetentligining nazariy asoslari

Til ko'nikmalari: Nutqning aniq va ravonligi, til madaniyatini saqlash.

Psixologik qobiliyatlar: Emotsiyalarni boshqarish, faol tinglash va empatiya.

Madaniyatlararo muloqot: Turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilishda

bag'rikenglik va hurmatni saqlash.

Strategik qobiliyatlar: Muloqotning maqsadini belgilash va unga erishish usullarini aniqlash.

Muloqot kompetentligini tushunishda quyidagi nazariy yondashuvlar muhim ahamiyatga ega:

1. Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi:

Muloqot shaxsning ijtimoiylashuvi va intellektual rivojlanishi uchun asosiy vositadir. Unga ko'ra, o'quvchilar muloqot jarayonida yangi bilimlarni o'zlashtiradilar.

2. Konstruktivizm: O'quvchilar muloqot orqali o'z tajribalari va bilimlarini boyitadilar. Bu jarayonda o'qituvchilar faqat yo'naltiruvchi rol o'ynaydi. Konstruktiv yondashuv (Dewey):

Muloqot insonning o'qish jarayonida faol ishtirok etishiga imkon yaratadi. Ushbu yondashuv bo'yicha bilimlarni o'zlashtirish muloqot orqali amalga oshiriladi.

3. Muloqotning funksional yondashuvi: Informatsion-funksional aspekt: Axborot almashish jarayoni.

Tashkiliy aspekt: Ijtimoiy vazifalarni hal qilish.

Emotsional aspekt: Hissiy munosabatlarni ifodalash va boshqarish.

Zamonaviy ta'lim tizimida muloqot kompetentligining o'рни

Muloqot kompetentligining mohiyati

Muloqot kompetentligining mohiyati shaxsning o'zaro axborot almashinuvi jarayonida til va kommunikativ qobiliyatlarni samarali qo'llash qobiliyatida namoyon bo'ladi. Bu ko'nikma shaxsning ijtimoiy muhitga moslashishi, o'z fikrini aniq ifoda etishi va boshqalar bilan hamkorlik qilish imkoniyatini beradi.

Mohiyatning asosiy jihatlari: Axborot almashish:

Muloqot kompetentligi shaxsning fikrlarni, bilimlarni va hissiyotlarni boshqa shaxslarga tushunarli shaklda yetkazish qobiliyatini ta'minlaydi.

Nutqning ravonligi: Tilning grammatik me'yorlariga rioya qilish, to'g'ri so'z

tanlash va ravon nutq muloqot kompetentligining ajralmas qismidir.

Shaxslararo munosabatlar: O'zaro hurmat, empatiya, faol tinglash va konstruktiv fikr bildirish muloqot kompetentligining ijtimoiy-psixologik jihatlarini aks ettiradi.

Muvofiqlik va moslashuvchanlik: Turli madaniyat, ijtimoiy yoki professional sharoitlarda kommunikativ qobiliyatlarni moslashtirish imkoniyati.

Strategik yondashuv: Muloqot jarayonida maqsadni belgilash va unga erishishning samarali usullarini aniqlash muloqot kompetentligining muhim qismi hisoblanadi.

Muloqot kompetentligining ahamiyati

Shaxsning o'z fikrlarini aniq va tushunarli ifoda etishiga imkon beradi.

Jamiyatda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuvni ta'minlaydi.

Jamoa bilan samarali ishlashni va madaniyatlararo muloqotni rivojlantiradi.

Muloqot kompetentligini rivojlantirish ta'lim jarayonining muhim maqsadlaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning nafaqat bilimi, balki ijtimoiy salohiyatini ham oshirishga xizmat qiladi.

Muloqot kompetentligini rivojlantirish ta'limning barcha bosqichlarida amalga oshirilishi kerak:

1. Boshlang'ich ta'limda: O'quvchilarga asosiy muloqot ko'nikmalarini shakllantirish.

2. O'rta ta'limda: Jamoaviy faoliyatlar va rolli o'yinlar orqali muloqotni rivojlantirish.

3. Yuquri sinflarda: Bahs-munozaralar va ijodiy loyihalar orqali tanqidiy fikrlash va samarali muloqot qilish ko'nikmalarini mustahkamlash.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi ham muloqot kompetentligini rivojlantirishda katta rol o'ynaydi. Onlayn platformalarda yozishmalar, video konferensiyalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali kommunikativ ko'nikmalarni oshirish imkoniyati mavjud.

Muloqot kompetentligini rivojlantirish yo'llari

Kontekstual bo'lish: Har xil madaniy va ijtimoiy sharoitlarda

moslashuvchanlikni talab qiladi.

Dinamiklik: Bu kompetentlik insonning tajribasi va bilim darajasiga qarab rivojlanadi.

Ijtimoiy yo'naltirilganlik: Bu qobiliyat jamoada ishlash va ijtimoiy hamkorlikni talab qiladi.

Muloqot kompetentligini shakllantirish uchun quyidagi usullarni qo'llash tavsiya etiladi:

1. Faol o'qitish metodlari: Rolli o'yinlar, munozaralar, guruhli ishlar.

2. Interfaol texnologiyalar: Elektron resurslar va o'quv platformalari yordamida masofaviy muloqot.

3. Baholash vositalari: Muloqot ko'nikmalarini baholash uchun maxsus test va so'rovnomalar ishlab chiqish.

Kommunikativ didaktika: Axborot almashish nazariyasi: Shaxsning muloqot jarayonida axborot uzatish va olish qobiliyatini oshiradi.

Lingvistik nazariya: Til va nutqning to'g'ri qo'llanilishi muloqot kompetentligining asosidir.

Xulosa.

Muloqot kompetentligini rivojlantirish shaxsning ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyatining kalitidir. Ta'lim tizimida bu kompetentlikni shakllantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish va zamonaviy pedagogik yondashuvlardan foydalanish zarur. Bu nafaqat o'quvchilarning bilimini oshiradi, balki ularning jamiyatda muvaffaqiyatli integratsiyasiga ham xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vygotskiy L.S. O'quvchilarning madaniy rivojlanish nazariyasi. Moskva, 2020.

2. Dewey J. Demokratiya va ta'lim. Nyu-York, 1916.

3. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va ta'lim. Ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent, 2022.

4. Ta'lim tizimida kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish. Ilmiy jurnal.